
ЗНАЧЕННЯ КЛІНІЧНОГО МИСЛЕННЯ ДЛЯ ПРАКТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ФАХІВЦІВ ГАЛУЗІ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я

Маруш І. В.

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-637-9-27>

ВСТУП

У сучасних умовах особливої актуальності набуває питання кадрового забезпечення системи охорони здоров'я кваліфікованими медичними працівниками. Кадровий потенціал відіграє ключову роль у наданні медичної допомоги як військовослужбовцям, так і цивільному населенню.

Компетентний медичний фахівець повинен бути здатним оцінити безпечність місця події, встановити попередній діагноз, визначити оптимальну тактику ведення пацієнта або потерпілого, а також надати повноцінну екстрену, долікарську чи лікарську медичну допомогу. Саме такі дії можуть бути вирішальними для збереження життя пацієнта та мінімізації ризику ускладнень.

З огляду на це, підготовка майбутнього фахівця у галузі охорони здоров'я передбачає формування комплексу необхідних практичних навичок, ефективність застосування яких безпосередньо залежить від рівня розвитку професійного мислення.

Мислення медичного працівника передбачає здатність до нестандартного використання наявних знань в умовах невизначеності, що відкриває можливості для нових підходів до розуміння клінічної ситуації. При цьому пріоритет надається не загальному чи типовому баченню клінічної ситуації, а індивідуальному, унікальному та самобутньому – саме це сприяє становленню продуктивного професійного мислення. Важливість вміння мислити клінічно лежить в основі нашої роботи.

1. Критичне мислення як основоположний філософський феномен клінічного мислення

Мислення – це когнітивний процес, притаманний людині. Це базовий компонент, який дозволяє розвиватися та вдосконалюватися кожній особистості, обробляючи інформацію, що надходить через органи чуття до головного мозку.

У сучасну епоху, коли інформація та знання стали рушійними силами суспільного розвитку, саме процес мислення постає як найефективніший інструмент активізації наукової, філософської, освітньої та професійної діяльності. Воно виступає дзеркалом свідомості, спрямовуючи особистість на глибше пізнання світу й себе в ньому. Керування процесами мислення – це не лише інтелектуальний виклик, а й ключова ціннісна проблема сьогодення. Відповіді на складні медичні запитання неможливі без цілісного та впорядкованого процесу аналітичної обробки інформації.

Щоб бути дійсно продуктивним, мислення має функціонувати як багатовимірна система аналізу, що охоплює усі аспекти людського буття – від особистісного до загальносуспільного. Це явище не просто психічна діяльність на основі електрофізіологічних властивостей головного мозку, а складна форма існування особистості, яка проявляється через рефлексію, міркування, внутрішній діалог і комунікацію. Такі компоненти сприяють самовираженню людської думки та є ключовими механізмами самопізнання і взаєморозуміння між людьми.

Починаючи ще з античної доби, провідні мислителі наголошували на тому, що істинне мислення можливе лише за умови цілеспрямованої роботи людини над собою, яка передбачає трансформацію особистості. Фахівець, здійснюючи професійну діяльність, постає як суб'єкт критичного самозаглиблення – він рефлексує щодо власних дій, способу мислення та переживання, постійно аналізуючи, осмислюючи й оновлюючи свої професійні можливості. Критичність мислення, таким чином, трактується як методологічний інструмент аналізу потенцій людини та рефлексії щодо них¹.

Критичне мислення постає як особлива форма духовного досвіду, в межах якого особистість здатна відкривати для себе нові способи життя – альтернативні світоглядні горизонти – та адаптуватися до них у процесі особистісного становлення.

Мисленню як складному когнітивному процесу властиві низка ключових характеристик:

- мислення є механізмом отримання нових знань на основі вже наявних, а також засобом систематизації уявлень про дійсність (поняттєвих структур, ментальних схем тощо);

- мислення є інструментом пізнання навколишнього середовища, що водночас забезпечує функціонування культури та сприяє розвитку індивідуальної самосвідомості; тобто це необхідна умова комунікативної взаємодії, де узгоджуються як загальноприйняті, так і суб'єктивні образи світу;

¹ Критичне мислення: освіта, творчість, цінності : монографія / За заг. ред. В.Г. Кременя. Київ : Інститут обдарованої дитини НАПН України, 2017. 20,0 друк. арк. (рукопис).

– мислення – це здатність трансформувати уявлення про дійсність, забезпечуючи не лише когнітивне освоєння середовища, але й координацію соціальної поведінки особистості;

– мислення як когнітивна активність набуває повноцінного характеру лише за умов її нормативного впорядкування – відповідно до логічних законів, правил та категоріального апарату;

– мислення передбачає впорядкування реальності у вигляді певної цілісної системи – світоглядної чи антропологічної картини, в межах якої здійснюється пізнання зовнішнього світу та самопізнання суб'єкта.²

У філософських словниках та енциклопедичних виданнях мислення, як правило, трактується як вища форма активного відображення об'єктивної дійсності, що включає опанування власними уявленнями, поняттями, емоційно-вольовими станами, міркуванням і пов'язується з інформаційною діяльністю суб'єкта. Філософський аналіз феномена мислення ґрунтовно представлений у працях, сучасних дослідників, зокрема В. Кременя.

На сучасному етапі розвитку філософської думки вчений інтерпретує мислення як пізнавальну діяльність, що розгортається в умовах глобальних культурних трансформацій і кризи традиційних форм знання. Науковець констатує, що сучасна епістемологічна ситуація зазнає радикальних змін: процес пізнання переживає метаморфози, потребує нової інституалізації та концептуального переосмислення. Адекватне мислення в умовах сьогодення вимагає не просто продовження традиційних підходів, а реконструкції самої здатності мислити у відповідності до викликів часу.

Дослідники акцентують увагу на необхідності формування критеріїв сучасного мислення та визначення засадничої установки: з одного боку – визнання кризи мислення, з іншого – визначення завдання філософа й науковця як пошуку альтернативного мислення, здатного відповісти на сучасні виклики, уникаючи виявлених обмежень попередніх моделей.

Важливим у цьому контексті є визначення двох ключових орієнтацій: по-перше, здійснення авторського, ціннісно навантаженого бачення, що не зводиться до загальноприйнятих і універсальних смислів; по-друге – відповідність загальним умовам комунікації, що включають розуміння, обґрунтування, вирішення актуальних проблем сучасності, рефлексивну ідентифікацію, а також практичну взаємодію між суб'єктами осмислення (у форматі діалогу, дискусії, проектної співпраці або дистанціювання)³.

² Кулгасва М.Д. Логіка педагогічного мислення та його аналіз // Філософсько антропологічні студії '2000. Європейський вектор та основні цінності української гуманістики. Істина. Правда. Життя. К.: Стило, 2000. С. 330.

³ Критичне мислення: освіта, творчість, цінності : монографія / за заг. ред. В. Г. Кременя. Київ : Інститут обдарованої дитини НАПН України, 2017. 299 с.

У контексті сучасного філософського розуміння критичного мислення як складного когнітивного процесу, неможливо оминати розгляд двох фундаментальних форм пізнавальної діяльності, які традиційно виокремлюються у філософії. Їх аналіз становить одне з ключових моментів розуміння поняття «критичне мислення». Отже, розглянемо про чуттєве та раціональне пізнання.

До форм чуттєвого пізнання належать:

- відчуття – безпосереднє відображення у свідомості людини окремих властивостей, якостей об'єктів зовнішнього світу та внутрішніх станів організму, що виникають у результаті їх впливу на рецептори органів чуття;
- сприйняття – цілісне образне відтворення об'єктів і явищ реальності, що формується під впливом на органи чуття;
- уявлення – збережені в пам'яті образи об'єктів і явищ, що виникають унаслідок попереднього чуттєвого досвіду⁴.

Ці форми чуттєвого пізнання активно вивчаються в межах психологічної науки, зокрема в аспектах їх функціонування, розвитку та вдосконалення. З огляду на це, подальше дослідження потребує окремого аналізу зазначених процесів.

Раціональне пізнання охоплює такі форми: поняття, судження та умовивід, які, згідно з класифікацією філософів-дослідників⁵, мають такі визначення:

- поняття – форма мислення, у якій фіксуються загальні та суттєві властивості предметів і явищ дійсності;
- судження – форма раціонального мислення, в якій за допомогою понять стверджується або заперечується певна інформація щодо об'єкта. Мовним еквівалентом судження виступає речення як матеріалізоване вираження думки;
- висновок – логічна операція, у процесі якої з одного або кількох суджень виводиться нове, що є логічно обґрунтованим результатом початкових тверджень.

Таким чином, раціональні форми пізнання, їх структура, критерії істинності й хибності докладно аналізуються в межах формальної логіки, яка виступає методологічною основою для формування сучасної концепції критичного мислення.

Серед найбільш впливових та загально визнаних мислителів, яких вважають засновниками концепції критичного мислення, особливе місце посідають К. Поппер та Дж. Дьюї. У зв'язку з цим доцільно розглянути їхні погляди більш докладно⁶.

⁴ Пазенок В. С. Філософія : навч. посіб. Київ : Академвидав, 2008. 280 с.

⁵ Починкова М. Система формування критичного мислення майбутніх учителів початкової школи у процесі професійної підготовки : монографія. К. : Талком, 2020. 472 с.

⁶ Причепій С. М. Черній А. М., Чекаль Л. А. Філософія : підручник. Київ : Академвидав, 2008. 592 с.

Витоки позитивізму, що в подальшому вплинув на розвиток критичного мислення, простежуються ще в епоху Просвітництва, коли особлива увага приділялася вимогам до пізнавального процесу, орієнтованого на факти.

У межах концепції «критичного раціоналізму» К. Поппера визначальним є визнання провідної ролі раціонального начала в пізнанні, тобто пріоритету теоретичних конструктів – гіпотез, ідей, теорій – над емпіричними даними. На його думку, людське мислення не є «*tabula rasa*» – свідомість індивіда завжди наповнена певними ідеями, думками, гіпотезами. У цьому контексті досвід (фактична основа) не створює знання, а виконує функцію його контролю та фальсифікації. Пізнання розпочинається з висунення припущень, які в процесі зіткнення з фактами можуть бути спростовані або вдосконалені, але ніколи не набувають статусу абсолютної істини. Таким чином, гіпотези завжди залишаються потенційно заперечуваними.

Г. Ущаровська⁷ звертає увагу на ті положення філософії К. Поппера, які лягли в основу сучасного розуміння критичного мислення. Вона зазначає, що, за Поппером, будь-яке знання є людським, а отже – апріорно недосконалим, позначеним помилками, віруваннями, сподіваннями та упередженнями. Єдиною можливістю наближення до істини є критичне дослідження – тобто шлях перевірки, фальсифікації та виправлення припущень. Людина здатна критикувати як власні ідеї, так і ідеї інших. Передумовою цього процесу виступає формулювання гіпотез у формі, відкритій до критики, що й становить підґрунтя для реалізації критичного мислення як когнітивної практики. В межах цієї парадигми суб'єкт отримує можливість оцінити правильність власних рішень і ефективність виконання поставлених завдань.

Дослідниця також зазначає, що саме К. Поппер увів термін «критичне мислення» у науковий обіг, а його філософія лягла в основу відповідної концепції. В її межах живий організм розглядається як суб'єкт, що вирішує проблеми, адаптуючись до навколишнього середовища. Ця здатність передбачає не лише реакцію на зовнішні виклики, але й створення нових гіпотез, які піддаються критичному перегляду. Як підкреслював Поппер, процес пізнання є активним і динамічним: організми не лише споживають знання, але й самостійно його конструюють, і в цьому сенсі вони, можливо, активніші у прагненні до знання, ніж у задоволенні фізіологічних потреб, зокрема харчування.

Значущим є й бачення К. Поппера щодо природи знання: джерело знань, на його переконання, не може вважатися безумовно достовірним.

⁷ Ущаровська Г. В. Проблеми ідентифікації концепції критичного мислення. Філософія і політологія в контексті сучасної культури. 2013. Вип. 5. С. 72–76.

Усі джерела можуть містити помилки, а тому не варто зосереджуватися на пошуках «ідеального джерела істини». Натомість слід спрямовувати зусилля на виявлення та усунення помилок у вже наявному знанні.

Водночас, сучасна інформаційна епоха зумовлює необхідність дещо критично переосмислити це твердження. З огляду на масове поширення дезінформації, фейкових джерел та маніпулятивного контенту, роль джерела знання стає надзвичайно важливою. У цьому контексті встановлення його надійності є ключовим чинником у практиці критичного мислення.

Таким чином, саме К. Поппер сформулював поняття критичного мислення, вказавши на його роль як інструменту наближення до істинного знання через раціональне осмислення, критику, виявлення помилок та рефлексію щодо джерел інформації.

Інший вагомий внесок у розробку концепції критичне мислення здійснив представник прагматизму Дж. Дьюї. У його філософії пізнання постає як процес адаптації людини до змін навколишнього середовища. Мислення, за Дьюї, виконує функцію упорядкування досвіду: воно надає визначеності в умовах сумніву й невизначеності. Цей процес трактується як постановка проблеми та побудова проєкту її розв'язання, а значущість ідей визначається їх здатністю відповідати на виклики конкретної ситуації. Одним із головних викликів сучасності він убачав встановлення гармонійного зв'язку між науковими досягненнями та сферою людських цінностей.

Вітчизняні дослідники активно працюють над пошуками доцільних методів розвитку критичного мислення, адже воно є одним з основоположних навичок формування компетентних фахівців. Зокрема, С. Терно⁸ обґрунтувала теоретичну модель та розробила методичну систему формування критичного мислення учнів старших класів у процесі здобування історичної освіти. Центральним положенням її теоретичної моделі виступає визначення критичного мислення як усвідомленої, цілеспрямованої, самостійної, обґрунтованої, рефлексивної, контрольованої та самоорганізованої форми мислення. Ключовою особливістю запропонованої методики є організація навчального процесу через залучення школярів до вирішення проблемних завдань із використанням проблемного навчання та інтерактивних форм освітньої взаємодії, що передбачають ведення наукового діалогу та рефлексію щодо пізнавальної діяльності.

⁸ Терно С. О. Методика розвитку критичного мислення старшокласників у процесі навчання історії : автореф. дис. ... докт. пед. наук : 13.00.02 / Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. Київ, 2015. 40 с

У дисертації І. Горохової⁹ акцентовано увагу на концептуальних засадах і практичних механізмах розвитку критичного мислення у контексті вищої освіти США. Авторка виокремлює три групи чинників, які визначають особливості мовно-комунікативних практик формування цього феномену:

1) концептуальні передумови – наявність тривалої традиції осмислення критичного мислення в межах філософської думки;

2) мовленнєві фактори – зумовленість процесу формування КМ особливостями англійської мови як засобу комунікації;

3) дидактичні засади – наявність апробованих методичних прийомів і спеціалізованих навчальних практик у вищих навчальних закладах США.

Вагоме значення має також дисертація Л. Києнко-Романюк¹⁰, у якій проблема розвитку критичного мислення студентської молоді розглядається як загально педагогічне завдання. У межах дослідження проаналізовано основні теоретичні підходи до формування критичного мислення, систематизовано педагогічні засоби, що сприяють реалізації різних форм критичного мислення в освітньому процесі. Авторкою було уточнено дефініцію поняття «критичне мислення», а також уведено термін «моральне критичне мислення» для позначення його етичного виміру. Окрім того, здійснено узагальнення педагогічного досвіду щодо реалізації стратегій формування критичного мислення у студентському середовищі.

Як бачимо, здатність до критичного мислення повинна розвиватися ще від початку навчання у школі та продовжувати вдосконалюватися під час здобування вищої або ж фахової передвищої освіти, що є науково-обґрунтованим.

Для здійснення якісної медичної практики випускник закладу вищої освіти повинен опанувати низку ключових компетентностей, зокрема: глибокі теоретичні знання, володіння професійними клінічними навичками, ефективну комунікацію, здатність до командної роботи, а також дотримання професійно-етичних норм. Однією з центральних складових професійної діяльності лікаря є вміння критично мислити та приймати обґрунтовані клінічні рішення.

За період навчання у закладі освіти здобувач вивчає дисципліни загального циклу підготовки, фундаментальні та професійні освітні компоненти. Об'єм матеріалу, який студентові необхідно опрацювати, значний, проте головним є навчитися інтегрувати отримані знання

⁹ Горохова І. В. Мовно-комунікативні практики формування критичного мислення в сучасних університетах США : автореф. дис. ... канд. філос. наук : 09.00.10 / НАПН України. Ін-т вищ. освіти. Київ, 2016. 20 с.

¹⁰ Києнко-Романюк Л. А. Розвиток критичного мислення студентської молоді як загальнопедагогічна проблема : автореф. дис ... канд. пед. наук : 13.00.01 / Інститут вищої освіти АПН України. Київ, 2007. 20 с.

для вміння робити медичні висновки, що полягають у правильному встановленні медичного діагнозу, призначенні необхідних методів обстеження та здійсненні лікування і профілактики. Це вимагає навичок критичного мислення, яке трансформується у клінічне.

Клінічне мислення є складним когнітивним процесом, що базується на використанні пізнавальних стратегій та дисциплінарно специфічних знань з метою збору, аналізу та інтерпретації інформації про пацієнта, оцінки її клінічної значущості, а також обґрунтування й вибору оптимальної стратегії діагностики та лікування. Цей процес включає інтеграцію даних із різноманітних джерел для формулювання діагнозу й розробки плану ведення пацієнта в межах концепції спільного прийняття рішень¹¹.

Також його трактують як комплекс навичок, які студенти-медики мають набути в процесі професійної підготовки та безперервно вдосконалювати протягом подальшої клінічної практики. У досвідчених фахівців цей процес включає як аналітичні, так і неаналітичні компоненти, останні з яких формуються в результаті систематичної практики, що охоплює велику кількість різноманітних клінічних ситуацій. Тому фахівець, який вміє мислити, є конкурентоспроможним як на українському, так і на європейському медичному просторі, перед ним відкрито значну кількість нових проєктів та можливостей, що є ключовим для самореалізації.

2. Значення клінічного мислення у практичній діяльності майбутніх фахівців галузі Охорони здоров'я

Клінічне мислення є одним із фундаментальних, базових понять медичної науки, на основі якого формується як теоретична парадигма медицини, так і практична діяльність медичних працівників. У науковій літературі представлено низку визначень цього феномену, які розглядають клінічне мислення як специфічний тип професійного мислення, характерний для представників галузі охорони здоров'я. Його сутність полягає у синтезі теоретичних знань, практичних навичок та особистого професійного досвіду, що використовується з метою збереження й підтримки здоров'я пацієнтів.

Таким чином, особливості мисленнєвої діяльності медичних працівників у процесі вирішення клінічних проблем є ключовим компонентом ефективної професійної практики. Формування клінічного мислення розпочинається вже на етапі навчання в медичних освітніх установах і продовжується впродовж усього періоду професійної діяльності.

¹¹ Locke R, Mason A, Coles C, Luszkat RM, Masding MG.(2020). The development of clinical thinking in trainee physicians: the educator perspective. BMC Medical Education.20:226

Варто зазначити, що опанування навичок клінічного мислення є важливим не лише для лікарів, а й для інших медичних фахівців, зокрема медичних сестер та парамедиків, які безпосередньо взаємодіють із пацієнтами та беруть участь у процесі лікування. Їхні професійні функції виходять за межі суто технічного виконання маніпуляцій – вони потребують здатності до критичного аналізу, логічного мислення, чіткого висловлення власних міркувань, а також оперативного реагування в клінічно складних і критичних ситуаціях.

Діагностика захворювання передбачає визначення його нозологічної форми, що часто є проявом клінічної інтуїції лікаря. У таких випадках діагноз встановлюється навіть без чітких специфічних або основних синдромів, що є небажаним, адже кожне медичне рішення має бути обґрунтованим.

Процес клінічного мислення і прийняття рішень зазвичай включає такі етапи:

- первинне вивчення симптомів (збір скарг, анамнезу та фізикальне обстеження);
- формулювання попереднього припущення щодо характеру патології;
- призначення додаткових обстежень для підтвердження або уточнення діагнозу;
- аналіз отриманих даних та формулювання остаточного клінічного діагнозу з прогнозом;
- розробка плану лікувальних, профілактичних і реабілітаційних заходів.

Клінічне мислення – це результат якісної підготовки у медичному закладі освіти, який базується на ґрунтовному засвоєнні як теоретичних, так і клінічних дисциплін. Формування цього мислення потребує застосування різних педагогічних інструментів, форм та методів навчання. Важлива роль у цьому процесі належить викладачеві, який виступає як модератор і спрямовує навчання у потрібному напрямі.

Здатність студента розпізнавати клінічні симптоми – це лише базовий рівень підготовки на основі отриманих фундаментальних і пропедевтичних дисциплін. Їх інтеграція забезпечує розвиток клінічного мислення, що дозволяє оцінювати перебіг хвороби, робити прогнози та приймати обґрунтовані рішення щодо лікування конкретного пацієнта.

Теоретичні знання є основою практичних навичок, і їх можна перевірити за допомогою стандартизованих тестів і завдань. Проте часто спостерігається розрив між високим рівнем теоретичної підготовки та вмінням застосовувати знання на практиці. Очевидним є те, що лікар повинен володіти належним рівнем знань і усвідомлювати необхідність

їх постійного оновлення, оскільки стрімкий розвиток медичної науки та збільшення обсягів інформації зумовлюють швидке втрату актуальності навіть ґрунтовних знань. Водночас невід’ємним компонентом професійної підготовки лікаря є опанування широкого спектра практичних навичок, який постійно розширюється – від базових методів фізикального обстеження та рутинних маніпуляцій до складних діагностичних і лікувальних процедур із застосуванням сучасного обладнання.

Однак ключовою практичною навичкою, яка визначає рівень професіоналізму та компетентності лікаря, є клінічне мислення. Як і будь-яка інша навичка, воно формується в процесі навчання та вдосконалюється протягом усієї професійної діяльності.

На думку В. Жадана¹² клінічне мислення складається з двох основних компонентів – інтелектуальної діяльності та методичного її забезпечення. Воно визначає здатність фахівця-медика не лише підтримувати оптимальний рівень аналізу, а й обирати адекватний стиль мислення відповідно до встановлених клінічних завдань. Провідні клініцисти-педагоги вбачали головну мету викладання клінічних дисциплін у здатності студента майстерно застосовувати теоретичні знання до різноманітних індивідуальних клінічних випадків.

Постійне удосконалення клінічного мислення та практичних навичок є обов’язковим елементом професійного становлення майбутнього лікаря. До моменту завершення навчання у медичному закладі студенти мають володіти методами клінічного обстеження пацієнтів, знати основні нозологічні форми захворювань, їх етіологію, патогенез, клінічну картину, методи діагностики, лікування та профілактики. У зв’язку з цим основною метою освітнього процесу на старших курсах є відпрацювання практичних навичок, розвиток клінічного мислення та формування професійних і особистісних якостей майбутнього лікаря.

Мистецтво лікування нерозривно пов’язане зі здатністю до ефективної комунікації з пацієнтами та сформованим логічним мисленням, тому для майбутнього лікаря особливо важливу роль має клінічне мислення. Активна, самостійна участь студента в клінічній роботі, під контролем і керівництвом досвідченого викладача, забезпечує правильний і повноцінний процес професійного становлення майбутнього лікаря-клініциста.

Особливо багатогранною є професійна діяльність фахівця галузі Охорони здоров’я в межах сьгоднішніх реформ у сфері медицини. Окрім діагностично-лікувальної роботи, необхідно володіти основами медико-соціальної експертизи, вміти підібрати та правильно організувати

¹² Жадан В.М., Бобирков В.М. Клінічне мислення у викладанні клінічних дисциплін <https://repository.pdmu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/f5d6fe00-b844-4b8a-98d0-518934d8ad8c/content>

реабілітаційні заходи, спланувати та реалізувати профілактичну діяльність, що вимагає формування у здобувачів відповідних знань і практичних навичок. У зв'язку з цим найбільш ефективними є методи активного навчання, які максимально наближають освітній процес до умов реальної діяльності медика.

Одним із показників сформованої професійної компетентності лікаря є вміння логічно й послідовно представити клінічний випадок, чітко формулювати мету обстеження та лікування, аргументовано обґрунтувати свої висновки, адекватно відповідати на запитання і відстоювати власну думку, що відбувається щодня на нарадах – «п'ятихвилинках» під час передачі зміни медика своїм колегам. Опанування таких умінь має розпочинатися ще на етапі навчання у закладі освіти, коли відбувається клінічний розбір ситуаційних задач, курація пацієнта з подальшим визначенням плану діагностичних та лікувальних заходів під керівництвом викладача; тому здатність до клінічного мислення впливає на показники громадського здоров'я.

Саме тому участь здобувачів у наукових конференціях, виступи з доповідями перед колегами, проведення навчальних лекцій для пацієнтів та середнього медичного персоналу повинні бути інтегрованими складовими освітнього процесу. Вони не лише розвивають навички професійного мовлення, а й відповідають їх майбутнім посадовим обов'язкам.

Проте частина студентів демонструє опір таким формам діяльності, аргументуючи це значними часовими затратами, психоемоційним навантаженням і потребою високого рівня підготовки. Водночас більшість із них визнає важливість подібних форм навчання, проте схильна відкладати їх на майбутнє через психологічний дискомфорт.

У зв'язку з цим особливу роль у підготовці фахівців галузі охорони здоров'я відіграють викладачі, які мають активно впроваджувати інноваційні методики навчання, орієнтовані на формування всіх компонентів клінічної діяльності. Проведення клінічних розборів, ділових ігор, складання та аналіз клінічних завдань, організація самостійної практичної роботи студентів під педагогічним наглядом – усе це є проявами високого рівня як професійної, так і педагогічної майстерності викладача.¹³

Отже, клінічне мислення – це складний, багатовимірний процес, що передбачає глибоке особистісне залучення здобувача освіти у контекст майбутньої професійної реалізації на основі отриманих знань та вмінь.

¹³ Маруш І.В. Роль рефлексії у формуванні педагогічної майстерності викладача закладу вищої освіти / Т. О. Починок, І. В. Маруш // Актуальні проблеми методології вищої та фахової передвищої медичної (фармацевтичної) освіти: сучасні виклики та нові можливості: матеріали Міжнар. наук.-методичної інтернет-конф., м. Черкаси, 15 жовтня 2022 р. / уклад.: І. Я. Губенко [та ін.]. - Черкаси: Видавель Ольга Вовчок, 2022. – С. 211-214.

Йдеться не лише про усвідомлення себе як майбутнього фахівця, а й про внутрішнє прийняття відповідальності за власний професійний розвиток, набуття значущих для медицини якостей, становлення цілісної професійної свідомості та настанови на безперервне самонавчання.

Навчені клінічно мислити фахівці зростають в бік особистісно-професійного зростання, враховуючи індивідуальні цінності, мотивації та потенціал кожного студента та активізують простір для особистісно забарвленої творчості та самостійного вибору стратегій пізнання.

Таким чином, клінічне мислення перетворює освіту на простір осмисленої дії, а здобувача – на відповідального творця власної професійної долі.

ВИСНОВКИ

Клінічне мислення є фундаментальним елементом професійної компетентності фахівців системи охорони здоров'я. Рівень сформованості цієї когнітивної здатності безпосередньо корелює з якістю виконання професійних обов'язків та загальною ефективністю медичної практики.

Опанування клінічного мислення забезпечує медичним працівникам можливість адекватного застосування діагностичних алгоритмів, прийняття обґрунтованих клінічних рішень та оперативне реагування в умовах невизначеності. Ця навичка формує основу професійної готовності до самостійної діяльності в клінічному середовищі.

Процес становлення клінічного мислення є складним, динамічним і багатостадійним. У результаті його розвитку система охорони здоров'я та громадського здоров'я отримує висококваліфікованих спеціалістів, здатних не лише ефективно реалізовувати свої професійні функції, а й робити вагомий внесок у збереження життя, лікування та профілактику найбільш поширених патологій серед населення країни.

АНОТАЦІЯ

У монографії досліджено проблему критичного мислення як базового поняття для формування клінічного мислення у фахівців галузі охорони здоров'я, що в майбутньому впливає на показники громадського здоров'я населення.

Автором акцентовано, що критичне мислення лежить в основі клінічного і є складним когнітивним процесом, заснованим на використанні пізнавальних стратегій та дисциплінарно специфічних знань з метою збору, аналізу та інтерпретації інформації про пацієнта, оцінки її клінічної значущості, а також обґрунтування й вибору оптимальної стратегії діагностики та лікування. Цей процес включає інтеграцію даних із

різноманітних джерел для формулювання діагнозу й розробки плану ведення пацієнта в межах концепції спільного прийняття рішень, що є критично важливим для збереження громадського здоров'я.

Автором визначено, що клінічне мислення є одним із фундаментальних, базових понять медичної науки, на основі якого формується як теоретична парадигма медицини, так і практична діяльність медичних працівників. У монографії визначено, що його сутність полягає у синтезі теоретичних знань, практичних навичок та особистого професійного досвіду, що використовується з метою збереження й підтримки здоров'я пацієнтів як у мирний час, так і у відповідь на виклики сьогодення. Клінічне мислення у фахівця галузі Охорони здоров'я є показником сформованої професійної компетентності медичного працівника і ключем до мистецтва лікування у практичній діяльності.

Література

1. Критичне мислення: освіта, творчість, цінності : монографія / За заг. ред. В.Г. Кременя. Київ : Інститут обдарованої дитини НАПН України, 2017. 20,0 друк. арк. (рукопис).
2. Култаєва М.Д. Логіка педагогічного мислення та його аналіз // Філософсько антропологічні студії '2000. Європейський вектор та основні цінності української гуманістики. Істина. Правда. Життя. К. : СтилоС, 2000. С. 330.
3. Критичне мислення: освіта, творчість, цінності : монографія / за заг. ред. В. Г. Кременя. Київ : Інститут обдарованої дитини НАПН України, 2017. 299 с.
4. Пазенок В. С. Філософія : навч. посіб. Київ : Академвидав, 2008. 280 с.
5. Починкова М. Система формування критичного мислення майбутніх учителів початкової школи у процесі професійної підготовки : монографія. К. : Талком, 2020. 472 с.
6. Причепій Є. М. Черній А. М., Чекаль Л. А. Філософія : підручник. Київ : Академвидав, 2008. 592 с.
7. Ущаровська Г. В. Проблеми ідентифікації концепції критичного мислення. Філософія і політологія в контексті сучасної культури. 2013. Вип. 5. С. 72–76.
8. Терно С. О. Методика розвитку критичного мислення старшокласників у процесі навчання історії : автореф. дис. ... докт. пед. наук : 13.00.02 / Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. Київ, 2015. 40 с.
9. Горохова І. В. Мовно-комунікативні практики формування критичного мислення в сучасних університетах США : автореф. дис. ... канд. філос. наук : 09.00.10 / НАПН України. Ін-т вищ. освіти. Київ, 2016. 20 с.

10. Києнко-Романюк Л. А. Розвиток критичного мислення студентської молоді як загальнопедагогічна проблема : автореф. дис ... канд. пед. наук : 13.00.01 / Інститут вищої освіти АПН України. Київ, 2007. 20 с.

11. Locke R, Mason A, Coles C, Luszkat RM, Masding MG.(2020). The development of clinical thinking in trainee physicians: the educator perspective. BMC Medical Education.20:226

12. Жадан В.М., Бобирков В.М. Клінічне мислення у викладанні клінічних дисциплін <https://repository.pdmu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/f5d6fe00-b844-4b8a-98d0-518934d8ad8c/content>

13. Маруш І.В. Роль рефлексії у формуванні педагогічної майстерності викладача закладу вищої освіти / Т. О. Починок, І. В. Маруш // *Актуальні проблеми методології вищої та фахової передвищої медичної (фармацевтичної) освіти: сучасні виклики та нові можливості* : матеріали Міжнар. наук.-методичної інтернет-конф., м. Черкаси, 15 жовтня 2022 р. / уклад.: І. Я. Губенко [та ін.]. Черкаси: Видавець Ольга Вовчок, 2022. С. 211–214.

Information about the author:

Marush Inna Viktorivna,

<https://orcid.org/0000-0003-2476-0963>

Doctor of Philosophy in specialty 011 Educational
and pedagogical sciences,

Teacher at the Department of therapeutic
and professional nursing disciplines

Cherkasy Medical Academy

215, Khreshchatyk street, Cherkasy, 18001, Ukraine